

Een nieuwe rijksoverheid

Over een jaar start de formatie van een nieuw kabinet. De programcommissies werken op dit moment op volle toeren en maatschappelijke organisaties trachten de agenda voor een nieuwe kabinetsperiode te beïnvloeden. Er is echter één onderwerp waarvoor het verstandig is het jaar, dat ons nog tot de kabinetsformatie rest, te benutten om meteen na de bordescène bij de Majesteit van start te kunnen gaan: de inrichting van de politieke en ambtelijke top van het Rijk. De problemen zijn genoegzaam bekend: er wordt teveel beleid gemaakt in Den Haag en er is te weinig ruimte voor decentrale overheden, uitvoeringsorganisaties en professionals in het veld. De relatie tussen overheid en burger, maar ook die tussen overheden, wordt gekenmerkt door wantrouwen met een overdaad aan regelgeving en toezicht als gevolg. De ministeriële verantwoordelijkheid is alomvattend waardoor de minister een willige prooi is voor op incidenten beluste media en parlementariërs. Maatschappelijke problemen worden aangevloegen vanuit de Haagse rationaliteit van beleidskokers in plaats van de vraag van de burger die zich niet in kokers laat persen. Er is te weinig ruimte voor experimenten en de mythe van een risicoloze samenleving wordt lustig gekoesterd. Aangezien veel van deze problemen hun oorsprong vinden in de top van de overheid moet ook de oplossing daar starten.

In het boekje *Kerndepartementen** heb ik samen met Ton Horrevorts daarvoor een aantal voorstellen gedaan waarvoor inmiddels draagvlak waargenomen kan worden zowel in de politiek als onder topambtenaren. De belangrijkste aanbevelingen: vorm kerndepartementen die zich beperken tot beleid, wetgeving, het aangeven van kaders voor uitvoering en evaluatie. Zo'n departement kan volstaan met enkele honderden ambtenaren. Plaats de uitvoering op afstand door bij wet zelfstandige uitvoeringsorganisaties te maken waarvan governance, ambtelijke status en kennisuitwisseling met het departement worden verzekerd. De minister gaat niet meer over details in de uitvoering, maar wel over de compliance met de regels en over het halen van vooraf gestelde doelen zoals klanttevredenheid en ontslaat het management als daarvan onvoldoende sprake is. De inspecties krijgen een wettelijke basis, worden in een beperkt aantal clusters gebundeld, in omvang drastisch gereduceerd en buiten het departement geplaatst. Deze ingrijpende operaties kosten tijd en maken een sterke sturing van bovenaf noodzakelijk. Dat maakt één van onze andere voorstellen cruciaal: de hervorming van de politieke en ambtelijke top. Er worden vijf beleidsclusters gevormd onder leiding van een clusterminister onder wiens verantwoordelijkheid onderministers leiding geven aan de vanouds bekende departementen die uiteindelijk ontdaan worden van beleid en toezicht. Deze vijf ministers, verantwoordelijk voor fysieke infrastructuur, democratische infrastructuur, ontwikkeling en welzijn, internationale zaken en sociaal-economische infrastructuur, vormen samen met de minister-president het kernkabinet. Sommigen hebben het ook wel de Raad van Bestuur van het Rijk genoemd. De onderministers ontvangen van de ministers aanwijzingen en een mandaat voor het leiding geven aan de departementen. De ambtelijke top ziet er als volgt uit: de zes ministers worden ondersteund door een secretaris-generaal terwijl de leiding van de departementen in handen is van een directeur-generaal. Departementen kennen voortaan alleen nog directies. De voordelen zijn evident. Er is meer politieke sturing en meer samenhang. Het is bovendien de enige manier om uitvoering en inspectie te vereenvoudigen en het Rijk aanzienlijk kleiner te maken dan de rituele 10% reductie van het aantal ambtenaren die in ieder Regeerakkoord wordt opgenomen.

Laten wij dit jaar gebruiken om deze voorstellen te vertalen in een operationeel plan zodat het nieuwe kabinet, dat als belangrijkste opgave heeft het vertrouwen van de burger te herstellen, een vliegende start kan maken.

* Ton Horrevorts en Ralph Pans, *Kerndepartementen*; een nieuwe overheid ook aan de top, Wiardi Beckman Stichting, Amsterdam 2005.